

МАСТАЦКАЯ ІНТЭРПРЭТАЦЫЯ АНТЫЧНАГА МІФА Ў КАЗЦЫ ХХ СТ. (НА ПРЫКЛАДЗЕ ТВОРЧАСЦІ Д. РАДАРЫ)

С. М. Тычына,

*кандыдат філалагічных навук, дацэнт кафедры беларускай
і замежнай філалогіі ўстановы адукацыі «Беларускі
дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў»*

Анатацыя. На прыкладзе казкі «Для каго прадуць тры бабулькі» Д. Радары разглядаецца інтэрпрэтацыя старажытнага антычнага міфа пра Адмета і Алкестыду. Адзначаецца, што італьянскі аўтар пры стварэнні гумарыстычнай казкі апіраецца на літаратурную традыцыю напісання пародый на антычныя тэксты, стараецца не адыходзіць ад міфалагічнага сюжэту, але надае тэксту сучаснае гучанне, што праяўляецца ў прысутнасці ў тэксце сучасных дэталей і сучаснага светапогляду.

Ключавыя словы: інтэрпрэтацыя, казка, міф, літаратурная традыцыя, смерць, лёс, эгаізм, самаахвярнасць, гумар.

ARTISTIC INTERPRETATION OF AN ANCIENT MYTH IN A TALE OF THE 20TH (USING THE EXAMPLE OF THE WORK OF J. RODARI)

S. Tychina,

*PhD in Philology, Associate Professor of the Department
of Belarusian and International Philology of the Educational
Institution «Belarusian State University of Culture and Arts»*

Abstract. In the article, using the example of the fairy tale «For whom the three old ladies spin» by J. Rodari examines the interpretation of the ancient myth about Admetus and Alcestis. It is noted that when creating a humorous story, the author relies on the literary tradition of writing parodies of ancient texts, tries not to deviate from the mythological plot, but gives the text a modern sound, which is

manifested in the appearance of modern details and a modern worldview in the text.

Keywords: interpretation, fairy tale, myth, literary tradition, death, fate, selfishness, self-sacrifice, humor.

Паходжанне міфа звязана з глыбокай старажытнасцю, першабытным этапам развіцця чалавечага грамадства і яго ўяўленнямі пра стварэнне і пабудову свету, нараджэнне і дзейнасць багоў, паяўленне людзей, жывёл, раслін, пра канец сусвету і г. д. Варта адзначыць, што да сучаснага чалавека архаічныя міфы дайшлі ў частковым выглядзе, паколькі міфу ўласціва не толькі з цягам часу эвалюцыяніраваць і змяняцца, але і знікаць: некаторыя міфы могуць быць забыты ці страчаны ў выніку гістарычных падзей, уплыву рэлігій і ідэалогій, яны могуць падвергнуцца скажэнням у выніку недахопу пэўных ведаў у даследчыкаў, якія, напрыклад, займаліся запісамі міфалогіі на іншых мовах, якімі дасканалы не валодалі. Усё гэта можа ўяўляць істотную праблему для вучоных. Даследчыца Л. Ваяводзіна ў вучэбным дапаможніку «Міфалогія і культура» адзначае некалькі падыходаў да вывучэння міфа: культуралагічны, этнаграфічны, філасофскі і філалагічны. «Важным складнікам філалагічнага вывучэння міфа з'яўляецца разгляд міфа і міфалагем у сучасным літаратурным працэсе, вывучэнне міфалагізму ў творчасці пісьменнікаў і паэтаў» [1, с. 12]. Міфы – істотны кампанент старажытнай літаратуры, для якой уласціва не толькі выкарыстанне міфалагічных вобразаў і сюжэтаў, але і іх апрацоўка і інтэрпрэтацыя. Нягледзячы на тое, што пэўныя аўтары могуць выкарыстаць пры стварэнні мастацкіх тэкстаў ідэнтычныя міфы, тым не менш творы розных пісьменнікаў могуць моцна адрознівацца з-за арыгінальнай аўтарскай трактоўкі паводзін персанажаў і падзей (яркі прыклад – трагедыі «Медэя» грэчаскага драматурга Еўрыпіда і «Медэя» рымскага філосафа і паэта Сенекі). Акрамя таго, важным з'яўляецца і своеасаблівы падыход да апісання міфалагічных вобразаў з боку аўтара, паколькі ўжо ў літаратуры эпохі Антычнасці мастацкія тэксты, якія былі заснаваны на міфалагічных сюжэтах і ўяўлялі сабой аповед пра трагічныя падзеі ў жыцці людзей, маглі паслужыць базай для стварэння пародый (існуюць розныя пародыі на «Іліяду», якая перадае гісторыю Траянскай вайны – «Батрахаміямахія» («Вайна мышэй і жаб»), «Выкрадзенае ядро» А. Тасоні, «Налой» М. Буало).

Антычная міфалогія актыўна выкарыстоўваецца і пісьменнікамі XX ст. Прычым, можна заўважыць, што да Антычнасці часцей за ўсё звяртаюцца аўтары, якія імкнуцца закранаць у сваёй творчасці філасофскія пытанні жыцця і смерці, праблемы выбару і адказнасці чалавека, адзіноты і г. д. (Ж. Ануї, Д. Джойс, М. Танк і інш.). Антычны міф не проста актуалізуецца, ён становіцца нагодай паразважаць пра мінулае і сучаснае, іх цесную сувязь, пра нязменнасць чалавечай прыроды. Нават поўныя гумару казкі, напісаныя на аснове антычных міфаў, прымушаюць задумацца над складанымі пытаннямі быцця чалавека. У якасці прыкладу можна прывесці казку італьянскага пісьменніка Д. Радары «Для каго прадуць тры бабулькі».

Д. Радары – вядомы дзіцячы пісьменнік, казачнік і сцэнарыст, творы якога прасякнуты любоўю да роднай краіны. Лакацыі, якія выбірае аўтар, звязаныя з Італіяй. Героі яго мастацкіх тэкстаў жывыя і яркія. У іх паводзінах, эмоцыях, рэакцыях, выразах адчуваецца асаблівы італьянскі тэмперамент. У казках пісьменніка можна сустрэць спасылкі на гістарычных дзеячаў, падзеі і, безумоўна, антычную міфалогію («Прафесар Угрозны, ці Смерць Юлія Цэзара», «Для каго прадуць тры бабулькі», «Прышэльцы і Пізанская вежа» і інш.). Казка «Для каго прадуць тры бабулькі» заснавана на міфе (пра цара Адмета і яго жонку Алкестыду (Алкесту)), які падымае пытанне прадвызначанасці лёсу і залежнасці чалавека ад волі Мойр (багіні лёсу, якіх у рымскай міфалогіі называлі Паркі). Гэты міф у свой час быў прадстаўлены ў творах Фрыніха «Алкестыда», Сафокла «Адмет», Еўрыпіда «Алкеста». Вера ў лёс і вызначаны парадак жыцця добра прадстаўлены і ў іншых антычных тэкстах. Мойры (Паркі) прадуць нітку жыцця чалавека, а калі прыходзіць час чалавеку паміраць, то яны яе абразаюць. Бог Апалон даведаўся, што жыццё яго зямнога сябра цара Адмета павінна абарвацца, і папрасіў багіню не абразаць яго нітку. Багіні пагадзіліся, але з умовай, што нехта па ўласным жаданні ахвяруе сваім жыццём дзеля цара (аддасць Адмету сваю нітку жыцця), а сам пойдзе ў змрочнае царства Аіда. Замест Адмета пагадзілася памерці яго жонка Алкеста, якая стала прыкладам вернасці. Паводле розных інтэрпрэтацый Алкесту вызваліў Геракл ці самі багі, якія былі ўражаныя самаахвярнасцю Алкесты і вярнулі яе на зямлю.

Да гэтага міфа італьянскі аўтар, як заўжды, падыходзіць з гумарам. У пэўным сэнсе казка «Для каго прадуць тры бабулькі» працягвае традыцыю стварэння пародый на антычныя маста-

цкія тэксты. У прыватнасці, заўважаюцца пэўныя паралелі паміж казкай Д. Радары і пародыямі на «Энеіду» Вергілія (маюцца на ўвазе шматлікія «Энеіды навыварат» Д.-Б. Лалі, П. Скарона, М. Осіпава, І. Катлярэўскага, В. Равінскага і інш.). У пародыях на «Энеіду» розныя аўтары выяўляюць асаблівасці нацыянальнага характару роднай краіны, пэўныя традыцыі, побыт і інш. Манера паводзін герояў, іх гутаркі далёкія ад антычных часоў, паколькі яны трымаюць сябе і дзейнічаюць як сучасныя аўтарам суайчыннікі. У Д. Радары антычныя героі нібы жывуць у рэаліях XX ст.: «Можна спытаць, што агульнага паміж маслам і жалезнай дарогай, і якія адносіны маюць цыклопы да Зеўса? Маюць! І самае прамое! Бо яны пастаўляюць яму маланкі. Зеўс надыхацца на іх не мог. Бо не было іншай фірмы, якая б займалася вытворчасцю маланак такой выдатнай якасці, як гэтая. Калі ж яму казалі, што з-за Апалона прыпынена іх вытворчасць, Зеўс не на жарт раззлаваўся і паслаў яму абвінавачанне ў злачынстве» [2, с. 472]. Ці: «Апалон нават не забег дадому паглядзець пошту...» [Там жа, с. 473]. Бацькі Адмета, дарэчы, жывуць у цудоўным маёнтку з паравым ацяпленнем, але пры гэтым, як вынікае з тэксту казкі, фотаздымкі на той момант яшчэ не былі прыдуманя (і паравое ацяпленне, і фотаздымкі з'явіліся ў XIX ст.). Імя Алкестыды (Алкесты) таксама гучыць больш па-сучаснаму (пераробленае на італьянскі манер) – Альчэсці.

У інтэрпрэтацыі Д. Радары сутаргавыя спробы цара знайсці чалавека, які пойдзе дачасна ў змрочнае царства Аіда, ахвяруючы сабой дзеля валадара, выглядаюць камічна, як і яго абурэнне, што ніхто гэтага не хоча рабіць. Нават бацькі Адмета не гатовыя адмовіцца ад жыцця, тым больш, што яны ўжо аддалі сыну «трон і вінаграднік» [Там жа, с. 474].

Адзначым, што шчаслівы фінал вызвалення Гераклам Алкесты з лап смерці ў казцы італьянскага пісьменніка, не падаецца завершаным. Аўтар пакідае шэраг намёкаў на магчымы працяг, але пры гэтым ад міфалагічнага фіналу не адыходзіць. Па-першае, Альчэсці выглядае вінаватай (намёк на тое, што місію па выратаванні мужа яна не выканалала, а значыць, могуць быць нейкія наступствы). Па-другое, і сам Адмет пасля радасных аб'яў Геракла, што Альчэсці будзе жыць, не выглядае шчаслівым: «Адмет пабялеў так, што бялей ужо і нельга быць. І страх ізноў абрынуўся на яго» [Там жа, с. 476] (намёк на разуменне таго, што ён павінны памерці замест яе). І, нарэшце,

апошнія словы казкі: «Адмет прыслухаўся. Яму падалося, што ён чуе нейкі вельмі далёкі шум... Недзе далёка, на сваім балконе тры бабулькі прадуць... Прадуць... Цікава, для каго...» [Там жа, с. 476]. Аўтар дае зразумець, што хутчэй за ўсё лёс Адмета будзе спраўджаны. Наканавана памерці было яму, і менавіта ён павінен сысці з жыцця (а не яго бацькі, служкі, міністры, якіх ён абяцаў забіць, ці Алкеста). Адмет абвінавачвае ўсіх у тым, што яны баяцца смерці, што яны – здраднікі, а бацькі яго не любяць. Аднак ён сам такі – эгаістычны баязлівец. Ён прымае ахвяру жонкі і ў яго не ўзнікае думкі пра тое, што ён не павінны дазволіць развітацца з жыццём чалавеку, які так моцна яго кахае, што гатовы пайсці на смерць. Супраціўленне Адмета ўмоўнае: «Я не вытрымаю гэтага! Ты не ўяўляеш, як я буду плакаць на тваім пахаванні!» [Там жа, с. 475]. Нават у такіх словах адчуваецца яго засяроджанасць толькі на сабе. Для Адмета ўласнае жыццё важней за каханне, Алкесту, бацькоў і ўсіх людзей навокал. Альчэсці вытрымала выпрабаванне на вернасць і каханне, але гэтага нельга сказаць пра Адмета, бо ён не рады, што яна вярнулася да жыцця, і ён баіцца, што хутка памрэ сам. У гэтым плане інтэрпрэтацыя міфа Д. Радары моцна адрозніваецца ад старажытнага варыянта. Усё ж для часоў Антычнасці роля жонкі і жанчыны была другасная, а жыццё цара было больш важным і каштоўным, чым жыццё любога іншага грамадзяніна краіны. Аўтар падае менавіта сучаснае бачанне міфалагічных падзей. Так, людзі не змянілі адносін да смерці (людзі баяцца смерці), але памяняліся ўяўленні пра каштоўнасць чалавечага жыцця. З пункту погляду XX ст. (менавіта такую пазіцыю прапагандуюць шматлікія пісьменнікі гэтага часу) жыццё кожнага чалавека – каштоўнасць. Таму не заслугоўваюць асуджэння падданыя, якія адмовіліся паміраць за свайго валадара. Высокай ацэнкі заслужыў ахвярны ўчынак Альчэсці. Зразумелым з'яўляецца страх Адмета, аднак цар праз эгаізм не выклікае нават спачування, бо ён ставіць сябе і сваё жыццё вышэй за ўсіх.

Гумарыстычная казка «Для каго прадуць тры бабулькі» заснавана на антычным міфе, але ў інтэрпрэтацыі Д. Радары яна набывае сучаснае гучанне. Аўтар прымушае чытача задумацца не толькі над пытаннямі лёсу, жыцця і смерці, але і каштоўнасці асобы і яе якасцей, якія найбольш ярка праяўляюцца ў крызісных сітуацыях. З аднаго боку, італьянскі пісьменнік апіраецца на літаратурную традыцыю, ды і ў міфе ён нібыта

нічога не змяніў (хіба што некалькі дробных дэталей). З іншага боку, у міфалагічны тэкст укладваецца новы сэнс і па-новаму расстаўляюцца акцэнтны: у міфе ўхваляецца ахвярны ўчынак Алкестыды, у казцы «Для каго прадуць тры бабулькі» пісьменнік засяроджваецца на эгаізме Адмета.

1. *Воеводина, Л. Н.* Мифология и культура : учеб. пособие / Л. Н. Воеводина. – М. : Институт общегуманитарных исследований, 2002. – 384 с.

2. *Родари, Д.* Сказки / Д. Родари ; сост. И. Г. Константинова. – Минск : Юнацтва, 1987. – 479 с.